

GENEALOGISCH ONDERZOEK IN ZEIST

een korte inleiding in de bronnen

1: Inleiding

Voorouderonderzoek naar Zeister ingezetenen door de eeuwen heen. Hoe doet men dat en wat zijn de primaire bronnen? In onderstaand artikel wil ik voor het genealogisch onderzoek in Zeist enige wegwijzers voor beginners en gevorderden plaatsen. Het is aan te bevelen de literatuur waarnaar verwezen wordt zelf te raadplegen. Een genealoog die zich thuis goed voorbereidt, bereikt in de bibliotheek en het archief de beste resultaten. Enige kennis van de gehanteerde archiefterminologie krijgt men door het bestuderen van de aangehaalde literatuur. Voor het behalen van een goed resultaat zijn geduld, inventiviteit en doorzettingsvermogen nodig. Een verantwoording van de verkregen gegevens in "aantekeningen" of "voetnoten" is voor de moderne genealoog noodzakelijk evenals het vermelden "naar waarheid" van de gevonden gegevens. Een betrouwbare stamboom laat zich van A tot Z vanuit de bronnen controleren.

Het onderzoek begint met de vraag: is er al eerder over het betreffende geslacht gepubliceerd? Dat kan zijn: een genealogie, fragment-genealogie, stamreeks, parenteel, kwartierstaat of een aantal losse aantekeningen. Voor de beantwoording van deze vraag raadplege men:

E.A. van Beresteyn, Genealogisch Repertorium, Centraal Bureau voor Genealogie, 2 dln, 's-Gravenhage 1972 (onder meer aanwezig in de Leeszaal van de Openbare Bibliotheek te Zeist). Supplement 1970-1984, Centraal Bureau voor Genealogie, 's-Gravenhage 1987.

Zo neen, dan begint het onderzoek naar het voorgeslacht bij jezelf. Het verloopt dan via de zogenaamde retrograde-methode: terug in de tijd vanuit een vast uitgangspunt. Een stamreeks klimt dan ook op! Van belang is bij levende oudere familieleden gegevens te verzamelen: trouwboekjes, oude foto's, familiepapieren en te luisteren naar de oude anekdotes en familie verhalen ("oral history") en

die op te tekenen. De ervaring leert dat in de oude familie verhalen altijd een "kern" van waarheid zit. Op basis van de verzamelde gegevens aan de hand van een stamboomschetsje begint dan het onderzoek in de archieven.

Ter oriëntatie verwijs ik nog naar de volgende literatuur:

N.A. Hamers, Van ouders naar voorouders, Informatie voor beginners met literatuur en lijst van archieven. Uitgave Nederlandse Genealogische Vereniging, Postbus 976, 1000 AZ Amsterdam z.j. (1983).

N.A. Hamers, Register van Namen der geslachten voorkomende in de jaargangen I t/m XXXV (1945-1980) van Gens Nostra waarvan ten minste drie generaties worden vermeld. Uitgave Nederlandse Genealogische Vereniging, Postbus 976, 1000 AZ Amsterdam z.j. (1982).

N.A. Hamers, Van ordening tot familiegeschiedenis. Uitgave Nederlandse Genealogische Vereniging, Postbus 976, 1000 AZ Amsterdam z.j. (1982).

2. De periode van 1811-heden

Tijdens de inlijving bij het Franse keizerrijk van Napoleon I werd in Nederland naar Frans voorbeeld de burgerlijke stand (b.s.) ingevoerd en werd iedere Nederlander verplicht tot het aannemen van een vaste familienaam. Enige tijd later kreeg Nederland ook een bevolkingsregister.

Ik beveel ter lezing aan: R.F. Vulsma, Burgerlijke stand en bevolkingsregister, Centraal Bureau voor Genealogie, 's-Gravenhage 1988.

In het gemeentehuis te Zeist bevindt zich de burgerlijke stand vanaf 1811 en het bevolkingsregister over de periode 1850-1916. Daarna krijgt men de periode van de persoonskaarten, die tegen betaling besteld kunnen worden bij het Centraal Bureau voor Genealogie te 's-Gravenhage. De gemeentearchivaris van Zeist kan u wegwijs maken in de burgerlijke stand en het bevolkingsregister van Zeist.

Het Rijksarchief in de provincie Utrecht, Alexander Numankade 201, 3572 KW Utrecht bezit de dubbele exemplaren van de geboorte-, huwelijks- en overlijdensregisters alsmede de tienjarige tafels daarop en de huwelijksbijlagen, die in de periode 1811-ca 1850 ook nog uittreksels uit de doopregisters bevatten. Het Rijksarchief Utrecht verleent in de leeszaal inzage in de burgerlijke standregisters van Zeist.

In het gemeentehuis van Zeist bevinden zich voorts de patentregisters (belangrijk voor ambachten en winkelnering in de 19e eeuw), de belastingregisters (kiesrecht tot 1917 was censuskiesrecht voor de gemeente, provincie en de Eerste en Tweede Kamer) (vergelijk V.A.M. van der Burg, De hoogstaangeslagenen te Zeist in 1889, Bulletin van de Van de Poll-Stichting (17) 1987, blz. 99-103) en een kaartsysteem op straatnamen en huizen van Zeist.

Het archief van de Van de Poll-Stichting in het Zeister Slot bezit een belangrijke reeks van adresboeken van Zeist vanaf 1889 op naam en villa en indicatie van de stemgerechtigdheid.

Het Nieuw Notarieel Archief (1811-1895) bevindt zich in het Rijksarchief Utrecht. Daar kan men de protocollen van de Zeister notarissen raadplegen op boedelscheidingen, testamenten, huwelijkse voorwaarden en transportakten.

Ook het kadaster is te vinden in Utrecht bij de Openbare Registers ten hypotheekkantore. De gemeente Zeist beschikt over de kadastrale leggers.

De Memories van Successie - tot 1890 ter inzage - zijn in afschrift te bestellen bij het Algemeen Rijksarchief, hulpdepot Schaarsbergen bij Arnhem. Voldoende is de vermelding van de datum van overlijden en de plaats van overlijden.

Voor de plaatselijke pers moet men naar het archief van de Van de Poll-Stichting, die "De Weekbode voor Zeist, Driebergen en Omstreken" bijna compleet bezit alsmede een grote collectie persberichten vanaf 1924.

Het Centraal Bureau voor Genealogie te 's-Gravenhage bezit vanaf 1795 een grote collectie advertenties uit de couranten, faire-parts, bidprentjes en andere persoonlijke annonces uit dag- en weekbladen.

De archieven van de arrondissementsrechtbank te Utrecht en het kantongerecht te Amersfoort, die van belang zijn voor Zeist, bevinden zich in het Rijksarchief te Utrecht. Zowel de criminele als de civiele zaken leveren stof op voor een familiegeschiedenis.

Ook van de begraafplaatsen te Zeist is een boekhouding bijgehouden:

- Oude Algemene Begraafplaats aan de Bergweg (1829-1965) gesloten. Gemeentearchief Zeist.
- Algemene Begraafplaats aan de Woudenbergseweg (1917-heden). Beheerder van de begraafplaats, Woudenbergseweg 48.
- R.K. Kerkhof aan de Utrechtseweg (1855-1976) gesloten. R.K. Parochie van de H. Familie J.M.J. te Zeist. Register van het zogenaamde eigen graven-gedeelte aanwezig.
- Begraafplaats van de Evangelische Broedergemeente (1748-heden). Rijksarchief Utrecht en Broedergemeente.
- Begraafplaats te Austerlitz (1827-heden). Hervormde gemeente Austerlitz.
- Begraafplaats te Den Dolder (1906-heden). Hervormde gemeente Den Dolder.

3. De periode 1580-1811

Het concilie van Trente keert zich tegen de clandestiene huwelijken. Elk huwelijk moet voor de pastoor in het bijzijn van twee getuigen gesloten worden. Het Trentse huwelijksrecht geldt in de R.K. Kerk nog steeds. Op 11 november 1563 tijdens de 24ste zitting van het algemeen concilie van Trente besluiten de aanwezige kerkvaders in de strijd tegen het clandestiene huwelijk dat de pastoor in zijn parochie een doopboek moet aanleggen en daarin de dopeling, zijn ouders en peter en meter moet aantekenen. Tevens moet de pastoor een huwelijksregister aanleggen met de namen van de gehuwden en hun getuigen. Over het aantekenen van overlijden en begraven zwijgt

de kerkvergadering.

Zie voor deze hele geschiedenis: G.J. Heederik, Van Kasboekregister tot burgerlijke stand, Boom Meppel 1973.

De Politieke Ordonnantie van 1580 uitgevaardigd door de Staten van Holland - het belangrijkste gewest - zet de lijn voor de Republiek der Zeven Verenigde Provinciën: het huwelijk is een "politieke" zaak en dient dus te geschieden voor de wereldlijke overheid. Het burgerlijk huwelijk is ontstaan!

Voor Zeist is de situatie rond doop-, trouw- en begraafboeken als volgt:

- Gereformeerden (= Hervormden)
 - doop 1658-1685, 1712-1823
 - trouw 1659-1785, 1816-1822
 - overlijden 1728-1733, 1785. 1788-1811
- Evangelische Broedergemeente
 - doop, huwelijk en overlijden 1746-1863
- Rooms-Katholieken:
 - a. R.K. Statie Bunnik
 - doop 1707, 1717-1812
 - trouw 1718-1811
 - b. Schepenen van het gerecht Zeist: trouw 1676-1811
overlijden 1806
 - c. Schepenen van het gerecht De Breul: trouw 1728-1808

Deze stukken bevinden zich in het Rijksarchief Utrecht.

Voor een overzicht betreffende geheel Nederland en de grensstreken verwijs ik naar: Repertorium D.T.B., Centraal Bureau voor Genealogie, 's-Gravenhage 1980.

Nadat u de retroacta van de burgerlijke stand bestudeerd hebt, kunt u verder graven in andere bronnen, zoals:

- Het oud-notarieel archief van de stad Utrecht, 16e eeuw-1811. Er waren geen notarissen in het dorp Zeist, dus ging men naar de stad Utrecht. Te raadplegen in het gemeentearchief van Utrecht in hetzelfde gebouw als het Rijksarchief Utrecht.

- In het Rijksarchief Utrecht bevinden zich de volgende gerechtelijke bronnen:
 Dorpsgerecht te Zeist 1623-1811;
 Hooggerecht van Zeist 1719-1794;
 Austerlitz 1806-1809;
 De Breul 1728-1808;
 Stoetwegen 1654-1811;
 Kattenbroek of Van der Waalsgerecht 1720-1811.
- Begraven in de N.H. Kerk te Zeist: V.A.M. van der Burg, Lijst van grafsteden in de kerk van Zeist. Door kerkmeesters opgemaakt 1 mei 1751 voorzien van aantekeningen door de bewerker, maandblad Oud-Utrecht (59) 1986, blz. 86-88.

4. De middeleeuwen

Een voorbeeld van genealogisch onderzoek in de middeleeuwen is: M.S.F. Kemp, De oorsprong van het adellijk geslacht De Wijker-slooth, De Nederlandsche Leeuw 105 (1988), kol. 101 e.v. met name kol. 130 e.v. Een geslacht Van Couwenhoven te Zeist.

De Bronnen voor de Geschiedenis van Zeist 1957-heden - onder meer aanwezig in de Leeszaal van de Openbare Bibliotheek te Zeist - bieden ook aanknopingspunten voor genealogisch onderzoek in de middeleeuwen betreffende Zeist.

5. Algemene literatuur betreffende de beoefening van de genealogie

- R.J.F. van Drie, N. Plomp en A.J. van der Tang, Genealogie, Van stamboom tot familiegeschiedenis, Utrecht/'s-Gravenhage 1988 (handboek bij de Teleac-cursus Genealogie te bestellen bij het Centraal Bureau voor Genealogie te 's-Gravenhage).
- J.C. Okkema, Handleiding voor genealogisch onderzoek in Nederland, Fibula-van Dishoeck, Weesp 1985 (te raadplegen in de Leeszaal in de Openbare Bibliotheek te Zeist).
- Aad van der Tang, Stamboomonderzoek, Prisma no 1948, laatste druk. Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen.

6. De belangrijkste genealogische instellingen in Nederland

- Koninklijk Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde, opgericht 1883, opgave lidmaatschap: mevrouw M. van Caspel-Helwig, Prins Willem-Alexanderhof 24, 2595 BE 's-Gravenhage. Publikaties: Maandblad "De Nederlandsche Leeuw", Nederlandse Genealogieën, Werken van het Genootschap.
- Centraal Bureau voor Genealogie, opgericht 1945, opgave als "vriend": Postbus 11755, 2502 AT 's-Gravenhage. Publikaties: Mededelingen, Jaarboeken, Repertoria, CBS-reeks, kleine uitgaven en Nederland's Adelboek en Nederland's Patriciaat.
Zie: C.W. Delforterie, Overzicht van de verzamelingen berustende bij het Centraal Bureau voor Genealogie en het Iconografisch Bureau, Centraal Bureau voor Genealogie, 's-Gravenhage 1986 (te raadplegen in de Leeszaal van de Openbare Bibliotheek te Zeist).
- Nederlandse Genealogische Vereniging (afgekort: N.G.V.), Postbus 976, 1000 AZ Amsterdam, alwaar opgave van lidmaatschap, opgericht 1949. Publikaties: maandblad "Gens Nostra", reeks boeken en kleinere uitgaven. Verenigingscentrum: Adriaen Dorsmanplein 3a, 1411 RC Naarden. Grootste Nederlandse Genealogische Organisatie opgebouwd uit afdelingen. Zeist behoort tot de afdeling Amersfoort.
Zie voor een recent gedenkboek: Stichtenaren uit vroeger jaren, N.G.V., afdeling Utrecht 1987.

Zowel de beginnende als de gevorderde genealogische onderzoeker heeft veel baat bij een lidmaatschap van een of meer genealogische instellingen. Deze instellingen bieden namelijk ook de mogelijkheid het gevonden genealogisch materiaal te publiceren.

7. Enige genealogische publikaties van de Van de Poll-Stichting

In het bulletin van de Van de Poll-Stichting:

- V.A.M. van der Burg, Wasserij Burger te Zeist, (10) 1980, blz. 29-39 met fragment-genealogie Burger.
- V.A.M. van der Burg, Fragment-genealogie van het schoutengeslacht Van Dam te Zeist, (12) 1982, blz. 10-15.

- H. Wels, Over een rietdekker en een rietmattenmakerij, (17) 1987, blz. 52-61 met fragment-genealogie Wels.

Voorts bevat het boek van K.W. Galis, De molens van Zeist, Van de Poll-Stichting, Zeist 1981, veel gegevens over de molenaarsgeslachten Van Maurik, Van Altena, Schuurman en Van Calker. Het boek van J. Meerdink, Zeist 1811-1815, Inlijving en bevrijding, Van de Poll-Stichting, Zeist 1985, met veel gegevens betreffende Zeistenaars bevat een goed beeld van de sociaal-economische situatie van Zeist gedurende die tijd. Zie ook: De Utrechtse gemeenten in 1815, uitgave provincie Utrecht 1972. Over de Broedergemeente is veel literatuur verschenen: te raadplegen bij de Van de Poll-Stichting, Het Slot Zeist. Een inleiding op R.K. Zeist biedt: Th.G.P.M. Ruijs, Een historische schets van katholiek Zeist, Van de Poll-Stichting, Zeist 1979. De ontwikkeling van de S.D.A.P./P.v.d.A. in Zeist wordt beschreven door: Bert van Nieuwenhuizen, En die stroom rees al meer en meer, Van de Poll-Stichting, Zeist 1982. Betreffende hervormd Zeist vindt men tal van genealogische gegevens in: H.J. van Eekeren, De Oude Kerk te Zeist, uitgave Van de Poll-Stichting, Zeist 1974-1978 (4 dln) met pastoorlijst in de middeleeuwen, predikantenlijst en de burgemeesters van Zeist. Wie zich wil oriënteren op Zeist raadplege: V.A.M. van der Burg, Bibliografie van Zeist, Van de Poll-Stichting, Zeist 1982.

8. Slot

Als onderdeel van de lokale historie is de genealogie van belang. Het bulletin van de Van de Poll-Stichting 1971-heden biedt een publikatiemogelijkheid voor de Zeister gegevens.

Alvorens aan de slag te gaan wijs ik nog op:

- Themanummer Genealogie, Spiegel Historiaal (21) november 1986 met in het bijzonder: M.S.F. Kemp, Genealogisch onderzoek vóór 1600. Relas van een methode toegepast en ontwikkeld op het Kromme-Rijngebied, blz. 493 e.v. (De Openbare Leeszaal te Zeist is geabonneerd op dit tijdschrift).
- Voor de Broedergemeente te Zeist bevat het artikel van: H.L.Ph.

Leeuwenberg, De Bataafsche Omwenteling te Zeist, Aantekeningen uit het Gemeindiarium van de Evangelische Broedergemeente te Zeist, 4 januari-5 februari 1795, Nederlandse Historische Bronnen III, Amsterdam 1983, blz. 147 e.v., veel gegevens over Zeister leden van de Broedergemeente.

Wie stuit op de grenzen van het oude schrift kan bij het gemeentearchief te Utrecht informeren naar cursussen die in deze regio plaatsvinden.

Alvorens van stamboom tot familiegeschiedenis te geraken is raadpleging van: W. Jappe Alberts en A.G. van der Steur, Handleiding voor de beoefening lokale en regionale geschiedenis, tweede, geheel herziene druk, Fibula-van Dishoeck, Weesp 1984, ook nog van nut.

mr dr V.A.M. van der Burg

Een opname uit 1971 van de schuur aan het Dorpsplein, hoek Oude Postweg (collectie Gemeentearchief Zeist)